

Бабак степовий (*Marmota bobak*) на Одещині: огляд поселень

Микола Роженко

Нижньодністровський національний природний парк (Одеса)
e-mail: rogenkonikolaj@gmail.com; orcid: 0000-0003-4031-2503

ROZHENKO, M. The steppe marmot (*Marmota bobak*) in Odesa Oblast: an overview of colonies. — The article provides an overview of the known locations of the marmot in Odesa Oblast, Ukraine. The population was formed by the resettlement of animals in the early 1980s from Kharkiv Oblast (near the city of Izium). Marmots are now known from six administrative districts of Odesa Oblast: Bolhrad, Lyman, Liubashiv, Okny, Podilsk, and Shyriaieva raions. In the latter locality, it reaches the highest abundance. The status of the marmot population in Odesa Oblast is generally unsatisfactory, as these populations are declining or disappearing due to various anthropogenic factors, such as road construction (Liubashivka Raion) and overgrazing (Bolhrad and Komintern raions). Granting the species a protected status will help to restore its population.

Вступ

Розселення бабаків на півдні України має велике значення для підтримання української частини популяції та збільшення видового складу мисливської фауни у регіоні. Успішність інтродукції бабаків на Одещині залежать від екологічних умов територій мешкання, зокрема наявності відповідних ґрунтів, антропогенного навантаження тощо. На Одещині поселення бабака відомі не перше десятиліття, і процес його інтродукції започатковано на півночі області, у Любашівському районі, з 1980 року [Дацюк 2019].

Автором зібрано відомості про колонії бабаків у шести адміністративних районах Одещини, опису чого й присвячено цю працю.

Матеріал

Матеріал зібраний шляхом власних спостережень та проведених обліків. Також використано результати опитування мисливців, дотичних до питань розселення виду у межах Одещини. Особисто автором обстежено на маршрутах (з використанням автомобіля) поселення бабака в Окнянському та Подільському адміністративних районах. Завдяки сприянню колег з УТМР зібрано матеріали про поселення бабака ще в чотирьох районах — Комінтернівському, Ширяївському, Роздільнянському та Болградському.

Обліки автор проводив епізодично 1–2 рази на рік, починаючи з 1992 р. Зазвичай це були весняні та осінні обліки.

Рис. 1. Одне з місцезнаходжень бабака степового в Подільському районі Одещини: *a* — координати на GPS-навігаторі, *b* — нора бабака на схилі біля дороги. Фото автора, 04.06.2017; *c* — схема районів (давнє дрібне районування) та місця знахідок колоній, згаданих в тексті та таблиці. Місця інтродукції відмічено крапками в центрі кіл; інші поселення сформувалися шляхом природного розселення з місць інтродукції.

Нерідко поселення виявляли не тільки на плакорах, але й на придорожніх схилах Подільського району, як показано на рис 1. Схему розміщення облікованих поселень виду на Одещині показано на рис. 1с.

Огляд колоній

Перші пари бабаків з метою їх розселення та збільшення видового складу мисливської фауни завезені на початку 1980-х років. Головний осередок бабаків на Одещині було сформовано з тварин, перевезених із Харківської обл. (район м. Ізюм) до Любашівського та Болградського районів. Орієнтовна чисельність переселених тварин складала біля 10 пар. Декілька пар бабаків (2–3), були переселені з Луганщини та випущені у природу на території Лиманського (Комінтернівського) району.

До 1990-х років відбулося природне розселення виду у межах Одеської області і бабаків почали реєструвати в Окнянському, Подільському, Ширяївському та Комінтернівському районах. Але найбільшої чисельності вид досяг на території Любашівського району наприкінці 1990-х років, що відмічено в і праці В. Дацюка [2019]. Так, в районі с. Степанівки навесні 1998 р. тут було обліковано 15 пар бабаків, що приступили до розмноження.

Нижче наведено характеристику відомостей про виявлені на весь час автором та колегами колонії за адміністративними районами Одещини, стисла інформація про них викладена у таблиці 1.

1. Північно-східна група колоній (Любашівський та Ширяївський райони). Обліковано 5 колоній, які розміщалися на схилах байраків.

Таблиця 1. Відомі колонії бабака на Одещині (назви за назвами районів, наведено за абеткою), рік їх формування та оцінка поточного стану

Назва колонії	Рік	Особливість та оцінка поточної чисельності
Болградська	~ 1980	перевезені з Харківської обл., нежиттєздатні популяція передусім через перевипас (вівцями), ~ 10 екз.
Лиманська	до 1990	перевезені з Луганської обл. та природне розселення з суміжних районів, нежиттєздатні популяція передусім через перевипас (вівцями), ~ 6 екз.
Любашівська	~ 1980	перевезені з Харківської обл., найбільш потужна колонія, на бабаків з якої у 2012–2013 рр. відкрито полювання; за оцінками В. Дацюка [2019], на поч. 2019 р. в цих поселеннях було бл. 1700 особин, наразі не більше 300–500 особин.
Окнянська	до 1990	природне розселення з суміжних районів, на обліковому маршруті від 3 до 5 нір, ~ 20 екз.
Подільська	до 1990	природне розселення з суміжних районів, на обліковому маршруті від 3 до 5 нір, ~ 15 екз.
Ширяївська	до 1990	природне розселення з суміжних районів, ~ 10 екз.

2. Північно-західна група колоній (Подільський та Окнянський райони). Обліковано 3 поселення два на узбіччі дороги Бухарест–Полтава та одне в межах степових ділянок на схилах балок.

3. Південно-східна група (Лиманський район). Виявлено тільки одне поселення бабаків на схилах балки.

4. Південно-західна група (Болградський район) сформована з двох поселень, які теж розташовувалися на схилах степових балок.

Динаміка колоній та несприятливі фактори

Значне скорочення чисельності бабаків у Любашівському районі відбулося під час будівництва траси Одеса, яке проводили з перенесенням значних обсягів піщаних ґрунтів, які є важливою умовою успішного існування виду. Фактично було порушено місця мешкання бабаків, що призвело до різкого зменшення чисельності, а на окремих ділянках до повного зникнення.

Аналіз результатів переселення бабаків у межах Болградського району, де в наявності є степові ділянки з ярами, свідчить про те, що умови для існування бабаків у згаданій місцевості не відповідають вимогам виду. Ймовірно це пов'язано з відсутністю відповідних ґрунтів, зокрема піщаних. Важливим негативним фактором для бабаків у межах Болградського та Лиманського районів був випас великих отар овець, які зазвичай охороняються собаками. Останні сприяли зникненню бабаків у межах згаданих районів.

Щодо щільності виду, слід зазначити що під час обліку поселень бабаків у межах Окнянського та Подільського районів на маршруті у 70 км було обліковано 5 поселень, кожне з яких мало від 3 до 5 нір.

Після проведення таксації бабаків у 2012–2013 роках у Любашівському районі на них було відкрито ліцензійне полювання. Кількість добутих тварин, станом на сьогодні не відома, як і загальна чисельність.

Є усі підстави сподіватися, що після занесення бабака до Червоної книги (2021) України, стан його популяції має шанси покращитися. Можна очікувати, що його чисельність на півночі Одещини (Окнянський, Подільський та Любашівський райони) буде рости, що призведе до подальшого розселення бабаків на території суміжних районів, а згодом і за межі області.

Висновки

Бабак степовий є видом, який досить вибагливий до окремих екологічних умов. До таких, у першу чергу, слід віднести наявність відповідних територій (степові ділянки з ярами, що розташовані на піщаних ґрунтах з відповідним розташуванням ґрунтових вод, інтенсивність ведення сільського господарства (зокрема, скотарства) та безпосередній тиск на місця поселення бабаків (зокрема, браконьєрство).

Література

Дацюк, В. 2019. Бабак степовий (*Marmota bobak*) на півночі Одеської області (Україна). *Theriologia Ukrainica*, 17: 92–96. CrossRef

Резюме

РОЖЕНКО, М. Бабак степовий (*Marmota bobak*) на Одещині: огляд поселень. — Наведено огляд відомих місцезнаходжень бабака на території Одеської області. Популяцію сформовано шляхом переселення тварин на початку 1980-х років із Харківської обл. (район м. Ізюм). Бабаки нині відомі з шести адмінрайонів Одещини — Болградського, Лиманського, Любашівського, Окнянського, Подільського, Ширяївського районів. В останньому він досягає найбільшої чисельності. Стан популяції бабака в Одеській області в цілому є незадовільним, оскільки його місцеві популяції скорочують чисельність або й зникають через різні антропогенні фактори — будівництво доріг (Любашівський район), надмірний випас овець (Болградський та Комінтернівський райони). Надання виду охоронного статусу сприятиме відновленню його популяції.